

Калмаматов Бакалбай Айтиевич
изденүүчү
И. Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик
техникалык университети

**БАШТАПКЫ КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮДӨ МОДУЛДУК
ИНТЕРАКТИВДИК ОКУТУУНУН ПРИНЦИПТЕРИ**

Калмаматов Бакалбай Айтиевич
соискатель
Кыргызский государственный технический
университет имени И. Раззакова

**ПРИНЦИПЫ МОДУЛЬНОГО ИНТЕРАКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ
В НАЧАЛЬНОМ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ**

Kalmamatov Bakalbay Aytievich
applicant
Kyrgyz State Technical University named
after I. Razzakova

**THE PRINCIPLES OF MODULAR INTERACTIVE LEARNING
IN INITIAL VOCATIONAL TRAINING**

Аннотация: Аталган макалада башталгыч кесиптик билим берүүдө модулдук интерактивдик окутуунун негизги принциптери жана аларды ийгиликтүү ишке ашыруунун педагогикалык шарттары чечмеленет. Мындан сырткары, модулдук окутуу окуучулардын позициясынан каралып, тиешелүү принциптер берилет.

Аннотация: В данной статье рассматриваются основные принципы модульного интерактивного обучения в начальном профессиональном образовании, а также педагогические условия их успешной реализации. Кроме того, здесь даются принципы модульного обучения с позиции учащихся.

Annotation: This article discusses the basic principles of modular interactive learning in initial vocational training and pedagogical conditions of their successful implementation. In addition, there are principles of modular training of students with the position.

Түйүндүү түшүнүктөр: Модулдук окутуу, интерактивдик окутуу, модулдуулук, модулдун элементтери, динамикалуулук, таасирдүүлүк жана оперативдүүлүк, ийкемдүүлүк, паритеттүүлүк, педагогикалык шарт, башталгыч кесиптик билим берүү, жөндөмдүүлүк, психологиялык комфорт, окуучунун муктаждыгын эске алуу.

Ключевые слова: Модульное обучение, обучение через опыт, интерактивное обучение, модульность, элементы модуля, динамичность, влияние, оперативность, гибкость, паритетность, педагогическое условие, начальное профессиональное образование, способность, психологический комфорт, учет потребностей учащихся.

Key words: Modular training, experiential learning, interactive learning, modular elements module, dynamic, impact, efficiency, flexibility, parity, pedagogical condition, initial vocational

education, ability, psychological comfort, keeping the needs of students.

Модулдук окутуунун теориясы жалпы дидактикалык принциптер менен тыкыс байланыштагы өзгөчө принциптерге негизденет. Модулдук окутуунун жалпы багытын, анын максаттарын, мазмунун жана уюштуруу методикасын төмөндөгү принциптер аныктайт: модулдуулук (модульность); окутуунун мазмунундагы өзгөчөлөнгөн элементтерди бөлүп алуу; динамикалуулук (дайыма өзгөрүп туруучулук); билимдердин жана алардын системасынын таасирдүүлүгү жана оперативдүүлүгү; ийкемдүүлүк; перспективаны түшүнүү менен кабыл алуу; методикалык кеңеш берүүнүн көп жактуулугу; паритеттүүлүк (теңдик) [6, 7]. Ар бирин өзүнчө карайлы.

Модулдуулук принциби окутуунун мазмунунда, уюштуруу формаларында жана методдорунда чагылтылуучу окутууга болгон мамилелерди аныктайт. Ушул принципке ылайык, окутуу конкреттүү дидактикалык максаттарга арналган, окутуунун өз алдынча функционалдык тоомдорун мүнөздөгөн модулдар аркылуу жүргүзүлөт. Аталган принципти ишке ашыруу үчүн төмөндөгү педагогикалык эрежелерди [1, 3, 4] аткаруу керек:

– Окуу материалын ар бир окуучу коюлган дидактикалык максаттарга ийгиликтүү жетишин толук камсыздай тургандай конструкциялоо керек;

– Окуу материалы баш-аяктуу блок түрүндө берилип, өз алдынча модулдардан алынган комплекстүү дидактикалык максаттарга ылайык, окутуунун бирдиктүү мазмунун конструкциялоого мүмкүн болушу керек;

– Окуу материалына ылайык, окутуунун белгиленген максатын көздөгөн түрдүү методдорун жана формаларын интеграциялоого туура келет.

Окутуунун мазмунунан өзгөчөлөнгөн элементтерди бөлүп алуу принциби модулдун алкагындагы окуу материалын интеграцияланган максатка жетүүгө багытталган бирдиктүү бүтүндүк катары кароону талап кылат, т.а. модуль так структурага ээ.

Аталган принцип программалык окутууда окуу материалын бөлүктөргө (кадамдарга) бөлүү принциби менен окшош, бирок олуттуу айырмачылыгы да бар. Программалык окутууда окуу материалын сөзсүз анчалык чоң эмес, өз ара тыкыс байланышкан, милдеттүү түрдө акырындык менен татаалдаштырылып берилүүчү бөлүктөргө ажыратуу зарыл.

Модулдук окутууда окуу мазмунунун эң чакан бирдиги деп конкреттүү дидактикалык максатка жооп берүүчү айкын курстун белгиленген темасын же ага тиешелүү айрым фрагментти эсептешет. Ал модулдун элементи деп аталат.

Окутуунун мазмунунан өзгөчөлөнгөн элементтерди бөлүп алуу принцибин жетекчиликке алууда төмөндөгү педагогикалык эрежелерди тутунуу керек:

– Интегралдашкан дидактикалык максаттарда жеке максаттардын түзүмүн бөлүп көрсөтүү керек;

– Жеке максаттардын ар бирөөнө жетүү жарайаны ар бир элементтин окуу материалы менен толук камсыз болушу зарыл;

– Бүткүл интегралдашкан бир дидактикалык максатты түзгөн жеке максаттардын жыйындысы бир модулду түзүшү керек.

Динамикалуулук принциби модулдардын мазмунунун социалдык буйрутмага, эмгек базарындагы жумушчу орун берүүчүлөрдүн суроо-талаптарын эске алуу менен эркин өзгөрүүсүн камсыздайт. Илимий-техникалык прогресстин жогорку темпи социалдык, жалпы техникалык билимдердин тез эскиришине алып келет, жалпы илимий түшүнүктөрдүн баалуулугуна, актуалдуулугуна ар качан сересеп салып турууну талап кылат. Билим берүүнүн бардык тепкичтерине мүнөздүү

болгон инерттүүлүк (демилгесиздик) билим берүү тармагы менен коомдук турмуштун шарттарынын арасындагы ажырымдын башкы себептеринин бири болуп эсептелет.

Окуу материалын такай, керек болсо жыл сайын кайрадан иштеп, жаңыланып туруу керек. Оор кырдаалдан чыгуунун бирден бир жолу катары окуу материалын анын өзгөрүлмө бөлүгүнүн бөлүмдөрү өз ара бири биринен көз каранды болбогондой, ошондой эле ар бир бөлүктүн окуу материалын өзгөртүүгө, толуктоого жана өнүктүрүүгө боло тургандай түзүү керек.

Окуу материалынын стабилдүү жана өзгөрүлмө мазмунунун ортосундагы карама-каршылыкты **динамикалуулук принцибин** ишке ашыруу менен чечүү мүмкүн. Ага тиешелүү педагогикалык эрежелерди келтирели:

– Ар бир элементтин, анын натыйжасында ар бир модулдун мазмуну жеңил өзгөрүшү же толукталышы мүмкүн;

– Түрдүү модулдардын элементтерин конструкциялоодо жаңы модулдарды да жаратуу мүмкүн;

– Модуль анын элементтери алмашууга жеңил болгондой формада берилиши зарыл.

Билимдердин жана алардын системасынын таасирдүүлүгү жана оперативдүүлүгү принциби. Билим берүү тармагынын түрдүү түзүмдөрүндө окуучуларда таасирдүү билимди калыптандыруу проблемасы пайда болду, ал өз кезегинде адистердин кесиптик деңгээлине терс таасирин тийгизүүдө. Түзүлгөн кырдаалдан чыгуунун бирден бир жолу – окуучуларды ишмердүүлүктүн түрлөрүнө эле окутуу эмес, ошондой эле аракеттердин ыкмаларына да машыктыруу. Модулдук окутууда ишмердүүлүк мамиле маанилүү, бирок ал окутуу процессине чыгармачылыкты өнүктүрүү талаптарын койбойт. Ушуну эске алуу өтө зарыл.

Эгерде окуучулар өз алдынча маселе чыгаруунун жүрүшүндө демилгелүүлүктү, тапкычтыкты, билгенин стандарттуу эмес кыр-

даалдарда пайдалануу жөндөмдүүлүктөрүн көрсөтө алышса, анда оперативдүү билимдер ийгиликтүү өздөштүрүлмөк. Таасирдүү жана оперативдүү билимдердин системасын алардын билгичтиктер менен ажырагыс биримдикте гана кароо аркылуу сөз кылуу абзел. Айтайын дегенибиз, окуучу өз практикасында эркин жана өз алдынча пайдалана ала турган жалпы илимий, жалпы техникалык жана адистештирилген билимдер жана билгичтиктер жөнүндө.

Билимдердин жана алардын системасынын таасирдүүлүгү жана оперативдүүлүгү принцибин ишке ашырууда жетекчиликке ала турган педагогикалык эрежелер төмөнкүлөр:

– Модулдук окутууда максаттар ишмердүүлүк методдору (акыл же практикалык) жана аракеттердин ыкмалары түшүнүктөрү аркылуу формулировкаканышы керек;

– Коюлган максаттарга жетүү үчүн ишмердүүлүктүн акыл же практикалык логикасына ылайык, модулдардын предметтик жана предметтер аралык мазмунун түзүү керек;

– Окууга чыгармачылык мамилени камсыздоо үчүн окутуу проблемалык мамилеге негизделип уюштурулушу зарыл;

– Билимдин ишмердүүлүктүн бир түрүнөн экинчисине которуу мүмкүндүгүн ачык көрсөтүү зарыл;

Модулдук программаны жана тиешелүү модулдарды түзүүдө **ийкемдүүлүк принциби** окутуунун мазмунунун жана аны өздөштүрүү жолдорунун ар бир окуучунун муктаждыктарына ыңгайлашуу мүмкүнчүлүгүн камсыздоону талап кылат.

Ийкемдүүлүк принцибин ишке ашыруу төмөндөгү педагогикалык эрежелерди сактоону талап кылат:

– Окутуунун мазмунун жекелештирүүдө алгачкы билимдерди диагностикалоо зарыл;

– Аны абдан жакшы уюштуруу зарыл, анткени, анын жыйынтыгы боюнча кон-

креттүү модулдун жекелештирилген структурасы аныкталат;

– Окутуунун мазмунун жекелештирүү үчүн окуучунун муктаждыгын талдоо зарыл;

– Ушул эле максатта аны түзүүнүн базалык даярдыкты жана окутуунун жекелештирилген максаттарын камтыган комплекстүү критерийин пайдаланууга болот;

– Ар бир окуучунун өздөштүрүүдөгү жекече темпин сактоо маанилүү;

– Модулдун методикалык бөлүгү окутуунун жекелештирилген технологиясын камсыздагандай иштелип чыгышы керек;

– Окутуунун айкын максаттарына жеткенден кийин жекече жана өз алдынча көзөмөл талап кылынат.

Перспективаны түшүнүү принциби окуучу билим алуунун жакынкы, ортоңку жана алыскы келечектеги маанисин терең түшүнүүсүн талап кылат. Педагог башкаруусу менен окуучунун өз алдынчалыгынын ортосундагы байланышындагы катыштын оптималдык ченемин табуу зарыл. Ишмердүүлүктү өтө катаал башкаруу окуучулардын демилгелүүлүктөрүн басандатып, өз алдынча билим алуунун ролун төмөндөтөт.

Эгерде өз алдынча башкаруунун мүмкүнчүлүктөрүн пайдалана турган болсо, анда билим алуунун (аралыктагы жана соңку) максаттарын ачык түшүнүүгө жана сезүүгө мүмкүнчүлүк берүү зарыл. Модулдук окутууда алар ишмердүүлүктүн маанилүү жыйынтыктары катары эсептелиши керек, анткени окуучулар таанып билүүнүн жана практикалык ишмердүүлүктөрдүн келечегин түшүнүшү керек.

Модулдук окутуу процессинде перспективаны түшүнүү принцибин ишке ашырууда төмөндөгү педагогикалык шарттар эске алынышы зарыл:

– Ар бир окуучуну адегенде окутуунун толук этабына (курс, бир жыл, бүткүл мезгил) ылайыкталган модулдук программа менен тааныштыруу абзел;

– Анда комплекстүү дидактикалык максат көрсөтүлөт, аны ар бир окуучу өзү үчүн жекече маанилүү, күтүлүүчү жыйынтык катары кабыл алышы керек;

– Модулда коюлган максатка жеткирүүчү окуу аракет программа камтылат, ал эми ар бир окуучу жакынкы, ортоңку жана келечектеги перспективаларды багындыруу үчүн жол көрсөткүчтөр менен камсыздалат;

– Ар бир модулдун башында окуунун интегралдашкан максаттарын ишмердүүлүктүн жыйынтыктары сыпатында конкреттүү сүрөттөө керек;

– Ар бир окуу элементтин башында жеке максаттарды ишмердүүлүктүн жыйынтыктары сыпатында көрсөтүү зарыл.

Методикалык кеңеш берүүнүн көп жактуулук принциби окуучунун таанып-билүү ишмердүүлүгүндө жана окутуучунун педагогикалык иш-аракетинде кесипкөйлүктү камсыздоону талап кылат.

Окутуунун эффективдүүлүгүнө көп факторлор таасир этет, алардын эң маанилүүсү – окутуунун мазмунунун окуучулардын мүмкүнчүлүктөрүнө дал келиши. Бирок, окутуу процессинде аталган шартты сактаганда да көптөгөн кыйынчылыктар пайда болот, алсак, окуучунун окуу материалын өздөштүрүүнүн оптималдуу жолун тандай билбегендиги, өз алдынча үйрөнүү көндүмдөрүнүн жетиштүү даражада өнүкпөгөндүгү. Окуучунун педагогикалык ишмердүүлүгүндө да көйгөйлөр бар, мисалы, окутуунун бардык методдорун колдоно билүү чеберчилигинин аздыгы, берилген шарттар же алардын айкалышы үчүн ылайык келген ыкмаларды жана методдорду тандай билбегендиги ж.б.

Аталган проблемалардын чечилиш жолдорун методикалык кеңеш берүүнүн көп жактуулук принцибин ишке ашырууга арналган педагогикалык эрежелер көрсөтүп берет:

– Окуу материалын, анын өздөштүрүлүшүн жеңилдетүүчү, түшүндүрмө методдор

пайдаланылган модулдар түрүндө берүү керек;

– Окуу материалын өздөштүрүүнүн окуучу аларга же өз тажрыйбасына таянып, эркин тандай алган ар түрдүү методдор жана жолдор сунуштальшы зарыл, натыйжада ал өзүнүн оригиналдуу окуу методун таап алышы керек;

– Окутуу процессин уюштуруу боюнча окутуучуга методикалык кеңештерди берүү зарыл. Педагог-эксперттердин пикири боюнча, окутуунун түрдүү методдору жана уюштуруу ыкмалары альтернативдик чечим катары катышып, конкреттүү мазмундун өздөштүрүлүшү үчүн бир кыйла туура өбөлгө түзүшү мүмкүн.

– Педагог адис сунушталган методдорду жана уюштуруу ыкмаларын өзү каалагандай тандап алышы, же өзүнүн оригиналдуу методдору жана уюштуруу ыкмалары менен иштеши мүмкүн;

– Модулду окутуучу өзү иштеп чыккан учурда, анын мазмунуна педагогдун өзү колдонуп жүргөн методдорду кошуу жөндүү, анткени, бул жагдай эквиваленттүү курсту же предметти окутуп жаткан мугалимдердин арасында тажрыйба алмашууга шарт түзөт.

Паритеттүүлүк принцибин сактоо өтө маанилүү. Соңку жылдарда педагогикалык процессте окуучуларды активдештирүүгө, башкарууну өнүктүрүүгө жана аны өзүн-өзү башкарууга айландырууга өзгөчө көңүл бурулууда. Окутуу процессинде өз ара аракеттенүүнү эффективдүү ишке ашыруунун базистик шарттарын түзүүгө көңүлдү токтотуу зарыл. Андай шарт катары окуучулардын алгачкы даярдык деңгээли эсептелиши мүмкүн. Башкаруудагы байланыштын мүнөзү, биринчи кезекте так ушул шарттан көз каранды. Эгерде традициялык окутуу моделиндегидей, окутуучу менен окуучунун жолугушуусунун негизги максаты биринчиси экинчисине маалымат берүү болсо, анда кандай реалдуу мамилелер жөнүндө сөз болушу мүмкүн? Башкача айтканда, педагог

башка функцияларды пайдаланууну унутуп, дарстарда көпчүлүк учурда маалымат берүү менен эле чектелет.

Окуучу өзү максималдуу түрдө активдүү, ал эми педагог адис ар бир окуучуга жекече мамилени негизинде кеңеш берип, координациялоочу функцияны ишке ашырган шартта педагогикалык процесс эффективдүү болот. Бирок мындай шартта окуучулар модуль сыяктуу окутуунун эффективдүү каражаттары менен камсыздалышы абзел. Окуучу бул окуу каражатын пайдаланып, жаңы окуу материалын өз алдынча өздөштүрүүнү уюштура алат, ар бир дарска изилдөө иштеринде жигердүү катышып, проблемалык суроолорду чечип, даярданып келет.

Модулдук окутуудагы паритеттүүлүк принциби төмөндөгү педагогикалык проблемаларды чечүүнү талап кылат:

– Модулдук программа окуучунун билимдерди анык бир деңгээлге чейин өз алдынча өздөштүрүүсүн камсыздайт;

– Ал педагогду нукура маалымат берүү функцияларын аткаруудан куткарып, консультациялык-координациялоочу функцияларды даана актаруу үчүн шарт түзөт;

– Модулдар педагог менен окуучу окутуунун оптималдуу жолун биргелешип тандоо үчүн шарттарды түзүшү керек;

– Модулдук окутуу процессинде мугалим башкаруунун кээ бир функцияларын модулдук программага өткөрөт, алар өз кезегинде өз алдынча башкарууга трансформацияланат.

Жогоруда каралган модулдук окутуунун принциптери өз ара байланышкан. Алар (паритеттик принциптен башкалары) окутуу мазмунун түзүү өзгөчөлүктөрүн туюнтушат, ал эми паритеттүүлүк принциби педагог менен окуучунун жаңы шартта окутуу процессинде модулдук мамилени ишке ашырылышындагы өз ара аракеттерин мүнөздөйт.

Мындан сырткары, окуучулардын позициясынан да төмөндөгүдөй үч принципти көрсөтүүгө болот:

1. Окуучу өзүнүн таанып билүү ишмердүүлүгүн өнүктүрүү принциби (мында модуль ал зарыл деп тапкан окуу маалыматынын негизги бөлүгү).

2. Окуучунун мүмкүнчүлүктөрүнө жана жөндөмдүүлүктөрүнө туура келүү принциби.

3. Психологиялык комфорт принциби: биринчиден, окутуунун ритмдүүлүгүнүн, окуучуларды билим денгээли боюнча дифференциялоонун эсебинен окутуу процессинде жагымдуу шарттын түзүлүшү, экинчиден, окууда, окуу материалынын үстүнөн иштөөдө мөөнөттүк, физикалык, физиологиялык ж.б. конкреттүү мүмкүнчүлүктөрдү пайдаланууда максималдуу өз алдынча болуусу – булардын баары окуучунун стресс болуу абалын минималдаштырат (керек болсо жоготот).

Окутуунун модулдук технологиясын билим берүүнүн кайсы гана тепкичинде болбосун колдонууга болот. Өзгөчө башталгыч кесиптик билим берүүдө колдонуу оң натыйжаларын берет. Анткени, мына ушул учурда окуучу орто билимди алуу процессин аяктап, кесиптик билим алууга жолдомо алган учуру болот. Мындан ары кесиптик тажрыйбаларды өркүндөтүүнүн бардык деңгээлдеринде модулдарды өздөштүрүү менен конкуренцияга жөндөмдүүлүктү арттырууга мүмкүнчүлүк болот.

Ар бир модулда жумушчу кесиптерге тиешелүү билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү калыптандырууга жана өнүктүрүүгө көмөк болуучу дидактикалык мүмкүнчүлүктөр бар. Бул мүмкүнчүлүктөр окуучунун өзү тандаган модуль боюнча өз алдынча иштөө учурунда ишке ашат. Ошондуктан окуу модулу кесиптик-техникалык тажрыйбаларды калыптандырууда жана өнүктүрүүдө дидактикалык бирдик катары эсептелет.

Окутуунун традициялык системасына - академиялык модель, ал эми модулдук системасына – тажрыйба аркылуу окутуу модели дал келет.

Жыйынтыктап айтканда, башталгыч кесиптик билим берүүнүн стандартына жана эмгек рыногунун талаптарына шайкеш келген модулдарды тандоону жана түзүүнү окуучулардын өз алдынчалыгын, индивидуалдуулугун, эркиндигин, конкуренцияга жөндөмдүүлүгүн, кесиптик компетенттүүлүгүн мүнөздөөчү модулдуулук (модульность), окутуунун мазмунундагы өзгөчөлөнгөн элементтерди бөлүп алуу, динамикалуулук (дайыма өзгөрүп туруучулук), билимдердин жана алардын системасынын таасирдүүлүгү жана оперативдүүлүгү, ийкемдүүлүк, перспективаны түшүнүү менен кабыл алуу, методикалык кеңеш берүүнүн көп жактуулугу, паритеттүүлүк (теңдик) принциптердин негизинде ишке ашыруу максатка ылайык.

Адабияттар:

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения: избранные педагогические труды [Текст] / Ю.К. Бабанский. - М.: Педагогика, 1989. - 120 с.
2. Батышев С.Я. Блочно-модульное обучение [Текст] / С.Я. Батышев.- М.: 1997. - 248 с.
3. Беликов В.А. Философия образования личности: деятельностный аспект: монография [Текст]/ В.А. Беликов.- М.: Владос, 2004. - 357 с.
4. Рутковская М.В. Формирование мотивов выбора педагогической профессии у старшеклассников [Текст]: автореф. дис... канд. пед. наук. – Л., 1955. – 14 с.
5. Философский энциклопедический словарь [Текст] /гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
6. Чошанов М.А. Теория и технология проблемно-модульного обучения в профессиональной школе [Текст]: Дис.... д-ра пед. наук./ М.А. Чошанов. - Казань, 1996. - 300 с.

7. Юцявичене П.А. Теория и практика модульного обучения [Текст]/ П. Юцявичене. - Каунас: Швиеса, 1989. - 272 б.

*Рецензент: д.п.н., профессор
Рысбаев С.К.*